

Den tickande bomben

En normativ analys om statligt rättfärdigande av tortyr som
förhörsmetod inom kontraterrorism

Julia Sundin

Abstract

This essay examines, through an utilitarian perspective, the matter of torture as an interrogational technique. Through the application of the thought experiment called the ticking time bomb scenario, this essay's aim is to question what constitutes an extreme case where a state might legitimately apply torture to hinder an imminent threat. This is applied to the case of the CIA and the enhanced interrogation techniques (EIT) used in the aftermath of 9/11 to see if it is possible to realistically claim that extreme cases where torture is warranted exists, and if the use of EIT's constitutes such a case. What this essay concludes, through separately examining each aspect of the ticking time bomb scenario, is that the claim that torture is warranted in extreme cases is a fallacy in the sense that there is no clear sign that terrorism and preemptive interrogation ought to be approached differently than other intelligence or war operations. Consequently, the use of interrogational torture by the CIA in the aftermath of 9/11 cannot, according to this essay, be considered justified.

Nyckelord: 11 september, Tickande bomb-scenariot, Tortyr, USA, Utilitarism.

Antal ord: 9492 st.

Innehållsförteckning

Inledning	3
1.1 Forskningsfråga, syfte och avgränsning	5
1.2 Metod och material	5
Bakgrund	7
2.1 Tidigare forskning	9
Teoretisk utgångspunkt och definitioner	10
3.1 Den tickande bomben	11
3.1.2 Slippery slope-argumentet	12
3.2 Lesser evil teori	13
3.3 Begreppsdefinition	13
3.3.1. Tortyr	14
3.3.1.1 Bush-administrationens definition av tortyr	15
Analys	16
4.1 Handlingsbar information	19
4.2 Tidsaspekten	22
4.3 Oskyldiga civilas liv i fara	24
4.4 Demokratiska statens skyldigheter	26
4.5 Konsekvenser	28
Avslutning	29
Litteraturförteckning	32

1. Inledning

I december 2014 publicerades *Study of the Central Intelligence Agency's (CIA's) Detention and Interrogation Program*, en summering på 500 sidor av den fortsatt hemligstämplade 6700 sidor långa rapporten sammanställd av Senate Select Committee on Intelligence (SSCI). Denna rapport innefattar detaljer om CIAs agerande efter 11 september attackerna kopplat till tillfångatagandet och internering av flertalet misstänkta personer, med trolig koppling till Al-Qaida. Rapporten redogör för misskötseln i de s.k. "black sites", interneringscentrena som instiftades i flertalet olika länder, samt missbruket av de förhörstekniker som användes på de personer som ansågs ha handlingsbar information. Dessa förhörstekniker, refererade till som *enhanced interrogation techniques (EIT)*, innefattar bl.a. stresspositioner, sömndeprivering, ansiktsslag, slag med huvud mot en vägg även kallat "walling" samt den mest omtalade, skendränkning, benämnt som "waterboarding". Denna rapport gav en större empirisk grund till debatten som varit aktiv i USA sen 2004, - kopplat till avslöjandet av händelserna på Abu Ghraib (se kapitel 2) - USAs legitimering och användning av tortyr inom kontraterrorism i nutid.

Kan en stat legitimt bruka tortyr som en metod inom underrättelsefokuserat förhör? Utifrån konventionell internationell lag, såsom konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, skulle ett nej utläsas. Hur kunde då USA genomföra sitt interneringsprogram med stöd av justitiedepartementet? Motiveringen grundades i det som kallas för ett tickande bomb-scenario, där en hypotetisk agent har vetskap om att ett terroråd kommer ske samt har möjlighet att förhindra det, men måste agera snabbt och göra vad som är nödvändigt för att förhindra att oskyldiga människor mister sina liv (US Senate, 2014, s.181). Vad som egentligen är ett tankeexperiment ansågs, i efterverkan av 11 september, vara den verklighet som USA stod inför.

Clearly, any harm that might occur during an interrogation would pale to insignificance compared to the harm avoided by preventing such an attack, which could take hundreds or thousands of lives. (US Senate, 2014, s.181)

Frågan om rättfärdigandet av tortyr grundar sig i förlängningen i det normativa problemet om huruvida det är genomförbart över huvud taget, går det att rättfärdiga mänskligt lidande? Utifrån ett konsekvensetiskt perspektiv baseras svaret på huruvida en handling är rätt eller fel på en fråga: är den tänkta handlingen bättre eller sämre än alla andra tänkbara ageranden? (Ginbar, 2008, s.15). Förenklat beskrivs alltså det korrekta handlandet som det som genererar de bästa möjliga konsekvenserna. En konsekvensetiker eller, mer specificerat, en utilitarists argument för varför tortyr i extremfall skulle kunna rättfärdigas baseras, i kärnan av ett vinstmaximerings- eller skademinimeringstänkande baserat på ett värde - oftast lycka, vilket kan bestå av flertal aspekter. Det agerande som en utilitarist skulle hävda är det bästa behöver inte nödvändigtvis vara det som genererar det största lyckosamma utfallet, utan är det vilket netto resulterar i mest lycka, alternativt minst skada överlag (Ginbar, 2008, s.16). Tortyr skulle därmed kunna rättfärdigas i syfte av att rädda liv när det finns rimliga övertygelser om att den torterade personen har information som kan rädda sagda liv. Därav är tanken om att tortyr kan anses moraliskt rättfärdigat i extremfall förenligt med principen av att tortyr inte bör legaliseras eller institutionaliseras. Denna analys kommer alltså frångå frågan huruvida tortyr är försvarbart, utan utgå från situationen då det är moraliskt tänkbart.

Rättfärdigandet kring implementeringen av interneringscentran runt om i världen samt auktoriseringen av de omtalade avancerade förhörsteknikerna talar för att, i en krissituation, förankrades USAs beslutstaganden inom ramen för ett utilitaristiskt tänkande - att lidandet av vissa är nödvändigt för gynnandet av den stora massan (Bagaric & Clarke, 2004, s.609). Detta konsekvensetiska tänk, i kombination med tickande bomb-scenariot, lade grunden till rättfärdigandet av CIA's interneringsprogram och användandet av tortyr som förhörsmetod. Det upplevda överhängande hotet efter 11 septemberattackerna präglade USAs säkerhets- och utrikespolitik och gav CIA stort politiskt och allmänt stöd att ta till alla medel möjliga för att förhindra en framtida attack och skydda säkerheten och friheten hos de amerikanska medborgarna (US Senate, 2014, s.v). Inom detta återfinns det moraliska dilemmat av hur en demokratisk stat kan rättfärdiga tortyr och således frångå vissa värden som, inom internationell lag, anses vara absoluta.

1.1 Forskningsfråga, syfte och avgränsning

Denna uppsats syftar till att, med utgångspunkt i utilitarism, utforma och tillämpa kriterier baserat på tickande bomb-scenariot utifrån vilka en stat legitimt kan anses bruka en viss nivå av våld inom kontraterroristisk informationsinsamling, för att se om dessa utgör ett normativt giltigt resonemang. Frågan denna uppsats ämnar att besvara är därför: *“Om tortyr som förhörsteknik kan rättfärdigas i extremfall, vad konstituerar ett sådant fall?”* samt även *“Kan CIAs avancerade förhörstekniker anses utgöra ett rättfärdigt extremfall?”*

För att avgränsa forskningsområdet kommer endast förutsättningarna för när tortyr som informationsinsamling kan anses rättfärdigat begrundas, därmed kommer varken resultatet av förhören eller tortyr i andra former inkluderas i analysen. Fokuset kommer ligga i rättfärdigandet av ett beslut, vilket blir fränkopplat utfallet av handlingen. Det som fungerar är inte alltid rätt, och det som är rätt fungerar inte alltid (Ignatieff, 2005, s. 9) Begränsningen till att endast analysera utifrån utilitarism är för att fokusera på vad som konstituerar ett extremfall, samt att större delen av litteraturen som anknyts till tar avstamp i, eller jämför med, utilitarism. Större delen av materialet kommer bestå av böcker och tidskriftsartiklar inom ämnet med fokus på debatten kring tortyr, samt analys av tankeexperimentet tickande bomb-scenariot.

1.2 Metod och material

Denna studie kommer utgå ifrån från en normativ “givet att”-analys som rotas i att neutralt problematisera och jämföra normativa ställningstaganden för att visa hur olika premisser och ställningstaganden leder till olika slutsatser (Badersten, 2006, s.44). Normativ “givet att”-analys utgår, i regel, från specifika sakfrågor för en tillämpad analys av ett konkret handlande eller tillstånd (2006, s.46). Det givna i denna uppsats är utgångspunkten i ett utilitaristiskt tankesätt med utgångspunkt i att tortyr kan rättfärdigas i extremfall samt att ett tickande bomb-scenario konstituerar ett sådant fall där tortyr skulle anses rättfärdigat. Analysmodellen som “givet att”-analys tillför är möjlighet att analysera och problematisera gränsdragningsfrågan kring

rättfärdigandet av tortyr som förhörsteknik. Syftet med uppsatsen är att göra en tillämpad normativ analys för utvärdera lämpligheten av rättfärdigandet av tortyr utifrån tickande bomb-scenariot för att granska huruvida det kan anses utgöra ett normativt giltigt argumentresonemang.

För att säkra en normativ studies intersubjektivitet - en forskares redogörelse för alla steg i sin process att gå från hypotes till slutsats - krävs intern och extern giltighet: konsekvent argumentation med väldefinierade begrepp samt relevanta och verklighetsanknutna värdeutsagor (Badersten, 2006, s.73 & 133). Den interna giltighetens signifikans är att säkerställa klarhet i vad och hur något ska rättfärdigas, samt hur argumentationen leder fram till slutsatsen. Genom klar definiering av uppsatsens teoretiska utgångspunkter i kapitel 3 samt med hjälp av begreppsdefinitioner i kapitel 3.3 strävar denna uppsats att uppfylla kraven för en god intern giltighet.

För ett gott ämnesval är det viktigt att begrunda huruvida det uppfyller vissa bedömningskriterier, såsom exempelvis inom- och utomvetenskaplig relevans. Med inomvetenskaplig relevans avses att en uppsats bidrar med en viss nivå av kumulativitet, d.v.s. adderar till tidigare forskning (Teorell & Svensson, 2007, s.18). Ändamålet med studien är att bidra med ett statligt perspektiv i frågan om förhörsteknikers rättfärdigande och tackla gränsdragningsproblematiken inom området. Tidigare litteratur inom ämnet har tillsynes varit mer rotad i ett lag- eller individperspektiv till personerna involverade i interneringsprogrammet.

Den utomvetenskapliga relevansen definieras som relevans för omvärlden för att säkerställa intresse utanför den vetenskapliga sfären. Detta kriterium agerar i stort som ett komplement till det inomvetenskapliga kriteriet (Teorell & Svensson, 2007, s.18). Debatten kring kontraterrorism och vilka medel som är försvarbara är fortfarande dagsaktuell, i USA och i världen. Donald Trump, i ett uttalande från 2017, proklamerade att tortyr fungerar i referens till användningen av den s.k. waterboarding-tekniken samt att han är villig att göra det som krävs för att bibehålla landets säkerhet (Weaver & Ackerman, 2017). Att analysera huruvida förhörsteknikerna kan

anses rättfärdigade eller ej kan bidra med en nyanserad och grundad bild över debatten i stort och ge förståelse för de värden som står på spel i den politiska sfären.

Det material som står i fokus för analys är det empiriska material utifrån vilka det går att utläsa den bakomliggande motiveringen och legitimeringen av CIAs interneringsprogram, däribland Senatrapporten *Study of the Central Intelligence Agency's (CIA's) Detention and Interrogation Program* samt de memorandum som författades i det inledande stadiet efter 11 septemberattackererna.

2. Bakgrund

Morgonen den 11 september 2001 kapades fyra kommersiella passagerarflygplan i USA med målsättning att attackera ett flertal högprofilerade civila och militära byggnader.

Försvarshögkvarteret Pentagon samt bägge 110-våningsbyggnaderna tillhörande World Trade Center träffades, medan det fjärde planet kraschade på ett fält i Pennsylvania (The 9/11 Commission Report, s.32-33). Attackerna resulterade i att 2973 personer miste sina liv och 9/11 blev, och är än idag, den dödligaste terroristattacken i modern amerikansk historia. Det uttrycks i kommissionen för terroristattackerna i USA att 9/11 lade grund för startskottet av en ny era av terrorism där ingen amerikan ansågs vara säker. Kommissionsrapporten belyste även vikten av att i framtiden vara beredd på det oförberedda, med hänvisning till framtida attacker (The 9/11 Commission Report, s.323).

Endast sex dagar efter attackerna, den 17e september 2001, signerade president George W. Bush en s.k. Memorandum of Notification, vilket auktoriserade CIAs underrättelsechef (DCI) att inleda operationer med att tillfångata personer som ansågs utgöra ett hot om våld eller död mot amerikanska medborgare eller intressen (US Senate, 2014, p.11). Detta meddelande gav CIA en betydande makt vid avgörandet av vem som skulle gripas, på vilka grunder samt även hur länge denne skulle hållas häktad.

I början av 2002 utfärdade Bush ytterligare ett memorandum, som fastslog att fångar som tillhörde al-Qaida inte skulle anses som krigsfångar, och därmed inte täckas av föreskrifterna i Genevekonventionen om human behandling av individer i en konflikt (US Senate, 2014, s.20). Bland dessa första memorandums tolkades även begreppet tortyr till att definieras som något som åsamkar svårt lidande till den grad att individens hälsa är i allvarlig fara (Bybee, 2002, s. 321). Bush-administrationen utgick från ett undantagstänkande, där de selektivt bestämde vilka lagar och regler som applicerades på USA och på vilket sätt (Bassiouni, 2010, s.44). Detta ledde således till territorialargument om Genevekonventionens gränser samt om hur svåra långtgående effekter förhörsteknikerna fick ha på en individ innan det kunde definieras som tortyr. Denna, oerhört smala, definition lade grunden för godkännandet av CIAs program om avancerade förhörstekniker och skapade en gyllene sköld mot vilken USA skyddade sig mot kritik bakom argumentet om auktoriserad laglighet, trots brist på en saklig giltighet (Sanders, 2018, s.69).

År 2004 avslöjades våldsmisbruket inom fängelset Abu Ghraib efter att en mängd grafiska bilder läckte till allmänheten som i detalj åskådliggjorde hur fångarna behandlades av vakterna. Det beräknades befinna sig upp emot 4000 människor häktade i det amerikanska interneringscentret i Irak (Danner, 2004, s.4) Bilderna visade bl.a. fångar kopplade till elektriska kablar och nakna män på hög - många bilder med leende soldater i bakgrunden. Vad Abu Ghraib exemplifierar är ett stadie efter 11 september, under det pågående Irakkriget, där behovet av underrättelse, den ökade stressen av kriget och den otränade personalen, skapade förutsättningar för misshandling och utnyttjande av de internerade baserat på ett godkännande av ett förhørsprogram där gränserna lätt suddades ut (Danner, 2004, s.14).

Bush-administrationen initierade kriget mot terrorismen baserat på tre faktorer: (1) det var tillsynes det enda sättet att hantera följderna efter 9/11, (2) det ansågs som det bästa tillvägagångssättet för att skydda USA från framtida attacker samt (3) det ökade den presidentiella makten (Bassiouni, 2010, s.114).

2.1 Tidigare forskning

I ett försök att konstruera ett ramverk för etiskt agerande inom underrättelseinsamling, analyserar Ross Bellaby (2012, s.93) vilka värden som kan anses vitala för en människa att leva ett fullgott liv och definierar sedan ett etiskt ramverk, baserad på kriterierna inom just war-teorin.

Underrättelse beskrivs ha en betydande roll i bevarandet av det politiska samhället, men att insamling av information alltid kommer med ett pris av skada mot en eller flera individer genom t.ex. inskränkning av privatliv genom övervakning eller påverkan av autonomitet vid påverkansoperationer (2012, s.100). Inom detta uppstår behovet av ett etiskt ramverk inom underrättelseinsamling för att skapa riktlinjer för när ett agerande är rättfärdigt eller inte. Genom att presentera och analysera följande sex kriterier: rättvis orsak, auktoritet, intention, proportionalitet, "sista utväg" samt diskriminering, når Bellaby följande slutsatser för rättfärdigandet av en moralisk tveksam handling.

1. Det måste finnas ett tillräckligt stort hot närvarande för att rättfärdiga skadan som kan orsakas. Bevisbördan åligger staten för att visa på att hotet är av den magnitud att skada rättfärdigt får ske.
2. En legitim myndighet bör närvara för att sanktionera skadan. Föredömligen, en som är fränkopplad underrättelsebyrån och som kan agera opartiskt.
3. Det måste finnas en legitim intention bakom beslutet, proportionerligt till hotet. Åtgärderna som tas ska vara i direkt korrelation till denna intention, oavsett om en utkomst är okorrelerad till intentionen.
4. Förståelse för att det mest skadliga agerandet inte bör användas, om det finns andra åtgärder som kan generera samma resultat. De mest skadliga åtgärderna får ej tas baserat på preferens, lätthet eller egennytta.
5. En åtgärds skada bör vara proportionerlig till individens involvering.

Bellaby (2012, s.117) emfaserar att underrättelseinsamling åsamkar skada, men att det ofta är nödvändigt för att skydda de för vilka staten är ansvariga.

I tidsskriftsartikeln *The Ethics of Enhanced Interrogations and Torture: A Reappraisal of the Argument* analyserar O'Donahue et al. (2014, s.109) tre normativa etiska ståndpunkter mot

CIA's avancerade förhörstekniker för att undersöka huruvida användningen av dessa tekniker är moraliskt försvarbara, i kontrast med American Psychological Association utlåtande kring motsatsen. Artikeln lyfter upp ett antal författares verk och filosofiska tankar som appliceras på det s.k. tickande bomb-scenariot för att utvärdera det moraliska dilemma av tortyr. Bland dessa argument lyfts bl.a. Feinbergs fem värdefaktorer av tortyrens moralstatus.

1. Sannolikheten av skada från tortyren. Inkluderat alla hypotetiska parter t.ex. den häktade, offren i terrordådet och staten som auktoriserar användningen av tortyr.
2. Seriositeten och magnituden av denna skada.
3. Sannolikheten att tortyren kommer generera ett önskvärt resultat/ mål.
4. Värdet av resultatet/ målet.
5. Behovet av att använda tortyr, snarare än något annat tillgängligt medel.

Slutsatsen kring dessa faktorer påvisar att tortyr skulle kunna anses moraliskt tillåtet i det tickande bomb-scenariot givet att målet har en stor betydelse, att det inte finns andra åtgärdsalternativ samt att tortyren är ett effektivt medel (2014, s.115).

Författarnas slutsats är i stora drag att frågan innehåller många kontrasterande moraliska värden - särskilt i avvägningen mellan individens rätt till human behandling kontra statens skyldighet/ plikt av att skydda oskyldiga individers säkerhet. Trots detta återfinns dock argument där tortyr kan anses moraliskt försvarbart, och under vissa omständigheter till och med moraliskt obligatoriskt (2014, s.109).

Vad dessa två verk visar på är tidigare försök att närma sig det normativa studiet av underrättelseinsamling samt förståelse för CIAs avancerade förhörstekniker i försök om att definiera gränserna för var rättfärdigande är legitimt och ej.

3. Teoretisk utgångspunkt och definitioner

Grundpelaren i den tidigare forskningen som uppsatsen lutar sig mot är tankeexperimentet tickande bomb-scenariot samt teorin om statens användning av det mindre onda alternativet,

benämnt lesser evil. Att använda sig av dessa teoretiska utgångspunkter innebär att man utgår ifrån det scenario med mest gynnsamma förhållanden för att därefter kunna analysera steg för steg hur länge man kan anse att tortyr är rättfärdigat när förutsättningarna ändras, samt på ett tydligt sätt exemplifiera och utkristallisera kärnargumenten inom rättfärdigandet av tortyr.

3.1 Den tickande bomben

En agent, agerande efter statens vilja, är förhållningsledare i en stat som är under hot av terrorism. Denna agent har häktat en misstänkt terrorist, som hen *vet* har information som, om erhållen, kommer att förhindra en terroristattack som skulle döda flertalet oskyldiga civila. Till detta hör att informationen måste erhållas inom en viss tidsram för att förhindra terrordådet. Om agenten är säker på att det enda sättet att få tillgång till informationen av den häktade terroristen är genom tortyr, är det moraliskt rättfärdigat för staten att tillåta agenten att bruka tortyr? (Ginbar, 2008, s.95).

Detta ovanstående är grunden av det moraliska dilemman vid namn "Ticking time bomb"-scenariot, (i denna uppsats benämnd som tickande bomb-scenariot), som är ett dominerande tankeexperiment inom fältet av kontraterrorism och debatten kring tortyr i både en privat och publik domän. Scenariot syftar till att eliminera faktorn av osäkerhet för att presentera de mest "gynnsamma" förutsättningarna för att diskutera tortyr genom att ge agenten inte bara kunskap, utan vetskap om att den häktade personen har ovärderlig och handlingsbar information. Dilemman bygger således på ett antal antaganden varav vissa är dolda: (1) antagandet om att detta är en isolerad händelse samt (2) att agentens bakomliggande intentioner endast är att tillgå information med en genuin vilja av att rädda liv, och inget mer (The Association for the Prevention of Torture, s.5). Den tickande bomben illustrerar därmed de optimala förutsättningarna i detta moraliskt handlingssvåra scenario.

Detta är även en anledning till att denna uppställning blivit mött med kritik. Nämligen, att scenariots enkla utformning, som David Luban (2006, s.44) beskriver, är framställt för att beveka ett ja-svar av att till och med de som innehar en absolutistisk ställning mot tortyr skulle godkänna

tortyr vid ett visst tillfälle, givet förutsättningarna i tickande bomb-scenariot. Tickande bomb-scenariot beskriver till stor del en extrem situation där de ordinarie tankesätten om bedömning av rätt och fel till stor del inte blir applicerbara (Gross, 2007, s.42). Därav kan laglydighet inom ramen för ett extremt hot, i sig självt ha långvariga effekter på rättsstatsprincipen. En absolutist, vars fasta åsikt är att tortyr aldrig bör användas, löper risken av att sätta orealistiska standarder att uppnå vid extrema och krävande situationer. Medelvägen av det moraliska dilemman handlar om att erkänna och redogöra för alla värden och intressen som är på spel (2007, s.41). För en absolutist skulle det även således kunna ses som att tortyr skulle kunna brukas, dock fortfarande utanför lagens ramar, om situationen är av sådant slag att omfattningen av situationen är så stor att den överskrider andra överväganden.

3.1.2 Slippery slope-argumentet

Vid antagandet om att det enade utfallet av det tickande bomb-scenariot skulle innebära att tortyr ansågs moraliskt rättfärdigat, uppstår en annan problematik, nämligen gränsdragningsproblematiken kring att glida ner i en spiral av institutionaliserad tortyr, ner för en s.k. "slippery slope" (Ginbar, 2008, s.111). Denna uttrycker sig förenklat som att agerande X, rättfärdigat av önskade resultatet R1, även kommer resultera i ett antal oönskade resultat R2, R3 och R4 (2008, s.113). Således är det nästintill omöjligt att begränsa och kontrollera användning av tortyr och därav även svårt att rättfärdiga.

Även om resultatet är önskvärt, t.ex. förhindrandet av ett bombdåd, kommer troligen flertalet oväntade och oönskade konsekvenser komma till följd av rättfärdigandet. "Slippery slope"-argumentet visar på problematiken av teoretiskt rättfärdigande och praktiskt applicering, då troliga konsekvenser av rättfärdigandet kan väga tyngre än det dilemma en stod inför från första början, vilket således överskrider rättfärdigandet av tortyr i det första scenariot (2008, s.113). Argumentet åberopas för att belysa vikten av att moraliska överväganden innefattar de intrinsikala värdena i situationen samt även sannolikheten att rättfärdigandet används i liknande, men i realiteten skilda, situationer (Bagaric & Clarke, 2004, s.615). Detta används som ett argument för absolut förbud av tortyr, även för en stat som står under hot av terrorism.

3.2 Lesser evil teori

Vid bekämpning av terrorism är det som demokratiska stater försvarar uppfattningen om att det politiska livet bör vara fritt från våld, trots att bekämpning av terrorism alltsom oftast involverar en viss nivå av våld eller andra covert action-medel (Ignatieff, 2005, s.vii). Detta lyfter frågan om huruvida en demokratisk stat kan nyttja det mindre onda, utan att ge efter för att bruka mer våld. Ordet *ond* definieras i Ignatieff (2005, s.12) bok som handlingar tagna av tjänstemän och policyskapare som är medvetna om att de ej ska agera felaktigt, som har granskande institutioner som även kontrollerar detta, men ändå agerar, i tron och hopp om att förhindra större skada. Teorin utgår således från en kartläggning av den demokratiska statens moralidentitet.

Ignatieffs (2005, s.18) argument rotas i att frågan i ett krig mot terrorism inte är huruvida en stat kan undgå onda handlingar, utan hur en stat väljer den minst onda samt begränsar utfall och konsekvenserna till att inte generera fler eller värre onda handlingar. Resonemanget kring detta är kopplat till ett antal värdekonflikter som t.ex. avvägningen av säkerhet och frihet, en beslutskraftig regering och öppenhet för kritik och granskning samt agerandet för majoritetens vilja mot hindrandet av kränkning av mänsklig värdighet (2005, s.136).

Inom teorin beskrivs terrorism konstituera den större ondskan vilket i sig rättfärdigar demokratier att agera reaktivt i linje med "lesser evil"-resonemanget. Ignatieff (2005, s.111) beskriver terrorism som en politisk form med syfte att eliminera all politik. På grund av detta krävs det att alla politiska samhällen arbetar för att bekämpa terrorism för att motverka ett konstant tillstånd av krig på den internationella arenan.

3.3 Begreppsdefinition

För att genomföra uppsatsens ämnade analys om rättfärdigande av tortyr, krävs förtydligande av de begrepp som kommer utgöra uppsatsens centrala fokus samt riktlinjer för hur dessa kommer användas.

3.3.1. Tortyr

I och med att det råder meningsskiljaktigheter över användningen av begreppet tortyr och huruvida förhörsteknikerna faller in i kategorin av tortyr krävs en teoretisk definiering av begreppet för att förtydliga hur begreppet kommer användas nedan. Badersten (2006, s.49) menar att en begreppsanalys, med preciserade och definierade värden, ligger till grund för en god normativ analysargumentation och problemformulering.

För att analysera och konstruera vad som skulle beskrivas som ett extremfall av moraliskt undantag krävs en definition av utgångspunkten för det moraliska dilemmat. Tortyr är i flertalet konventioner uttryckligen förbjudet och är i stort förstått som en tvingande regel utan någon typ av lagligt eller moraliskt tillåtna undantag (Bellamy, 2006, s.126). Förenta nationerna definierar tortyr i Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning från 1984 som:

[...] varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon antingen för sådana syften som att erhålla information eller en bekännelse av honom eller en tredje person, att straffa honom för en gärning som han eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått [...] (Förenta nationerna, Artikel 1)

Termen “allvarlig skada” definierat av konventionen mot tortyr är tillagt för att skilja mellan icke-avsiktligt våld eller sådant bruk av proportionerligt våld som kan komma att ske i polisiära situationer med häktandet av personer som gör motstånd (Bassiouni, 2010, s.17). Definition av tortyr återfinns även beskrivet och förbjudet i ett flertal andra internationella konventioner och lagar som t.ex. FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948, den internationella humanitära rättens grundregler inkluderat Haagkonventionen från 1899, samt Genevekonventionen från 1949 (2010, s.14). Detta föreskriver att tortyr anses förbjudet, både i ett tid av fred och krig under internationell lag.

Inom ramen för denna uppsats kommer begreppet tortyr användas för att hänvisa till tortyr som förhörsmetod, med syfte att framkalla information som kan rädda liv snarare än tortyr i straff- eller skrämelsesyfte.

Inom debatten om tortyr är den huvudsakliga frågan mindre kopplad till legaliteten av användningen av tortyr, utan mer kopplat till huruvida statligt auktoriserade tillvägagångssätt, som t.ex. CIAs avancerade förhörstekniker, kan anses definieras som tortyr. En problematik med denna definitionsfråga, är hur den kan skapa en sköld, vilken bakom policyskapare kan skydda sig, baserat på en lagtolkning av begreppet i fråga, vilket vidare utforskas i kapitel 3.3.1.1.

3.3.1.1 Bush-administrationens definition av tortyr

I arbetet för en handlingsplan efter 11 september baserades flertalet åtgärder på ett exceptionalistiskt tänkande, vilket uttryckte sig bl.a. genom ökad presidentiell makt under konstitutionens krigsmaktsresolution som beskriver att USAs president under krigstid får större handlingsutrymme och att dessa handlingar inte kan anses vara i strid med konstitutionen (Bassiouni, 2010, s.38). Skillnaden mellan George W. Bush och tidigare presidenters handlingar under krigstid var att konstitutionens åttonde artikel om förbud av grym, inhuman eller kränkande behandling eller straff upphävdes, vilket inte tidigare gjorts.

USAs begreppstolkning av tortyr baserades således till stor del i att hitta kryphål för lagtolkning. I ett meddelande från 2002, idag känt som "the torture memo", beskrivs tortyr behöva uppnå nivåer av fysisk skada som åsamkar svårt lidande till den grad att individens hälsa är i allvarlig fara, att tortyren lett till försämrad kroppsfunction, eller organsvikt (Bybee, 2002, s.317). Psykisk skada beskrivs behöva uppnå samma status som den fysiska genom signifikant skada under en längre period där personen farat för sitt liv eller där individen genomgått en personlighetsförändring kopplat till det som hen utsatts för. Med denna bakgrund ansågs inte de avancerade förhörsteknikerna utgöra tortyr, likt förklarar nedan.

These cases make clear that while many of these techniques may amount to cruel, inhuman or degrading treatment, they do not produce pain or suffering of the necessary intensity to meet the definition of torture (Bybee, 2002, s.318)

För att säkerställa denna tolkning av tortyr, gjordes en tolkning av att de häktade inte skulle täckas av Genevekonventionen eller uppnå kriterierna för att inneha status som krigsfångar.

Motiveringen till att häktade fångar inte skulle täckas av Genevekonventionen grundade sig i USAs tolkning av att konventionen endast gällde konflikter mellan suveräna stater som använde organiserade militära trupper. Al Qaida, som en terroristgrupp, kunde inte anses falla in i någon kategori på grund av den typen av okonventionellt våld som brukas, i huvudsak mot oskyldiga individer, vilket inte följer sedvänjorna av krig på den internationella arenan (Taft, 2002, s.286). Dessa anledningar användes även för att motivera beslutet om att Al-Qaida istället skulle definieras under titeln som illegala kombattanter (unlawful combatants), vilket är en icke-erkänd titel som definierar en person som ett mellanting av civil och kombattant, inte täckt av någon konvention (Abbas & Riaz, 2014, s.72).

4. Analys

För utilitarister anses tickande bomb-scenariot generellt sätt moraliskt godtagbart, genom att tortera en individ för att rädda flera oskyldiga individer rättfärdigar ändamålet åtgärderna. Inom klassisk utilitarism görs distinktionen av goda och onda handlingar, utan någon gråzon, som moraliskt obligatoriska handlingar och handlingar som ej bör tas (Tännsjö, 2013, s.18). I en given situation finns det endast en handling som är den sanna, rätta handlingen, med fokus på nyttomaximering. I ett sådant hypotetiskt scenario som med den tickande bomben, där den totala mängden skada kan anses minska med bruk av tortyr, och vid anseende av att skademinimering är hörnstenen i ett konsekvensetiskt tänkande kan man, inom detta, argumentera för att användning av tortyr utgör en moralisk nödvändighet (O'Donahue et al, 2014, s.112). Men var går gränsen för skademinimering? Om det endast är ett liv som står på spel i detta hypotetiska scenario, vad innebär det för utilitaristens handlande?

I O'Donahues et al. (2014, s.113) artikel presenteras ett motscenario till den tickande bomben, i en mer personlig tappning. I detta scenario byts bomben ut mot ett kidnappat barn, vars liv kommer förloras om hen inte räddas i tid. Alla andra förutsättningar kvarstår, personen som är häktad har säker vetskap och involvering i barnets försvinnande men kommer inte delge någon information genom något annat medel än tortyr. Utifrån perspektivet av en "sann" utilitarist, hade svaret troligen blivit att tortyr hade godkänts i ett scenario där endast ett liv är i fara då den skada som kan åsamkas av en förlust av ett barn kan ses påverka en stor grupp människor, samt att avvägningen mellan skador av tortyr och död har en tydligt skillnad i permanens (O'Donahue et al, 2014, s.113). Men i ett mer praktiskt än teoretiskt scenario hade avvägningen troligen inte varit lika klar, givet de mer långtgående konsekvenser som följer ett sådant beslut. Vid tortyr i en situationen där skadan är beräknad 1-mot-1 (ett liv, en torterad), talar man inte längre om extremfall, utan snarare om institutionalisering av tortyr, vilket ej kommer behandlas inom denna uppsats. Detta leder in på frågan om proportionalitet till skadan orsakad av tortyren i förhållande till vinstmaximeringen hos de oskyldiga vars liv är i fara. Proportionalitet, i enlighet med tickande bomb-scenariot, som Bellaby (2012) såväl som O'Donahue et al. (2014) nämner som kriterier för legitimt användande av tortyr.

För en dekonstruktion av tickande bomb-scenariot, krävs först ett redogörande för vilka aspekter är vedertagna, vilket är följande (Ginbar, 2008, s.96):

1. Den häktade personen har kunskap som säkert kan förhindra ett bombattentat.
2. Det finns en satt tidsfrist för inom vilken informationen måste tillhandahållas.
3. Oskyldiga civilas liv är i fara, skulle bomben detoneras.

Till dessa tre huvudantaganden hör även ett antal andra som kommer ur det faktum att problematiken ställs upp i en publik domän, till skillnad från en privat. Den huvudsakliga skillnaden kommer från vilket moraliskt beteende som dominerar inom de olika sfärerna. En politiker kan agera utifrån ett utilitaristiskt tänkande och utifrån det som anses vara det moraliskt korrekta agerandet för staten, men ändå lämnas med en privat känsla av skuld och av att ha agerat moraliskt tveksamt (Ginbar, 2008, s.98). Denna skillnad, baserad till stor del på

förväntningar och skyldigheter, placerar statens agerande i ett fokus på resultatproduktion och opartiskhet för en central bedömning av vilka medel som agerar för vilket mål. Appliceringen av ett utilitaristiskt tänkande har således skilda innebörder för en individ och en stat - vilket må låta okontroversiellt, men är viktigt att begrunda vid en dekonstruktion av det tickande bomb-scenariot för en analys av gränsdragningen för legitimt agerande. Följande två aspekter tillkommer således vid ett statligt agerande inom debatten kring huruvida en katastrof rättfärdigar tortyr:

1. En demokratisk stat representerar ett större samhälle. Detta innebär ett antal skyldigheter om att skydda sina medborgare med hjälp av de medel som, av folket, anses tillåtna.
2. Ett beslut taget av en stat kommer sannolikt generera påföljder av det beslutet, som kan komma att sippra ner och påverka fler instanser och personer än endast de ämnade, såväl nationellt såväl som internationellt. (Ginbar, 2008, s.110).

Vidare talar detta för att en individ skulle stå inför en problematik om vad som är tillåtet, medan en aktör, agerande å statens vägnar, snarare skulle vara under obligation att agera för det som skyddar statens medborgare, i enlighet med ett agerande i linje med statens våldsmonopol (Ginbar, 2008, s.106). Den som bedömer huruvida en internerad individ innehar en status likvärdig med den som presenteras av tickande bomb-scenariot är då inte förshörsledaren själv, utan detta bör baseras på värderingar högre uppifrån i ett top-down beslut, likt presenterat av Bellabys (2012, s.109) kriterier för ett etiskt ramverk av underrättelseinsamling.

Utifrån dessa fem centrala ovannämnda punkter går det att omformulera antagandena till analysområden för en gränsdragning, med fokus på antagandet om att ursprungsscenarioet är det "mest gynnsamma". Aspekter som kommer behandlas för varje enskild punkt relateras således till vikten av den enskilda faktorn och hur mycket den ursprungliga förutsättningen kan ändras innan viktskålen för det moraliskt rätta, utifrån ett utilitaristiskt tänkande, tippar åt andra hållet.

1. Befintlig nivå av vetenskap kring att den häktade personen har handlingsbar information.
2. En utsatt tidsfrist.

3. En stor andel civilas liv är i fara.
4. Den demokratiska staten har inneboende skyldigheter gentemot sina medborgare.
5. Ett statligt beslut kommer ha en del förutsägbara och oförutsägbara konsekvenser.

Analysen kommer att struktureras utifrån dessa fem punkter för att se hur varje enskild faktor påverkar tankeexperimentet i stort, hur CIA's avancerade förhörstekniker appliceras på varje faktor samt hur de motiverades, baserat på antaganden från tickande bomb-scenariot.

4.1 Handlingsbar information

Denna första aspekt av scenariot vidrör faktumet att förhørsledaren, som en agent för staten, har vetskap om att individen hen har framför sig har information som är handlingsbar för att förhindra ett terrorattentat. Detta beskriver således, i större grad än de andra aspekterna, epistemologisk säkerhet d.v.s. frånvaron av implikationerna av osäkerhet. Hur kan en stat rättfärdiga tortyr när staten är osäker på mängden information den häktade personer i realiteten innehar?

Utilitaristens förankring inom vinstmaximering blir här satt på sin spets. Att tortera en person som inte har information att tillgå är en direkt förlust och en moraliskt fel handling.

Utgångspunkten för ett korrekt moraliskt agerande baseras på tanken om att en handling är rätt om, och endast om det i en given situation inte finns något annat alternativ som skulle generera en större vinstmaximering (Tännsjö, 2013, s.18). Men ju mer vetskapen om en individs inblandning i ett planerat terroråd skingras desto svårare blir det att säkerställa rättfärdigandet av tortyr utan att löpa risken av att tortera en individ utan information.

Ställningstagandet för när tortyr är rättfärdigat suddas snabbt ut när faktorn av osäkerhet räknas med i ekvationen. Ett tankeexempel är att förhørsledaren med säkerhet vet att det är rätt person som har häktats, men är under uppfattningen om att dådet möjligen ej kommer genomföras då man tillgått information om att bomben inte är konstruerad på rätt sätt; är det fortfarande rätt att auktorisera tortyr som förhörsmetod? I ett sådant scenario, där utfallet antingen resulterar i en

moraliskt skyldig part bestående av terroristen som genomfört ett terroråd eller förhørsledaren som torterade en person som ej fullföljde dådet, blir det ett övervägande av sannolikhet och värden (Kamm, 2011, s.29). Här står man således inför ett utfall med en säker dålig utkomst, tortera en individ, samt inför valet att avstå från att tortera men med det möjliga utfallet att bomben kommer detonera och döda oskyldiga människor, vars negativa värde överstiger värdet av att tortera en individ.

Ur utilitaristens synpunkt, skulle denne troligen anse att alternativet av att avstå från att tortera skulle vara det rätta handlings sättet, men att efterfölja det skulle vara oansvarigt baserat på de möjliga konsekvenserna (Tännsjö, 2013, s.27). Det som detta tankeexperiment illustrerar är hur vågskålens vikter blir svårare att väga när graden av osäkerhet ökar. I det ovanstående exemplet visste agenten fortfarande vad den misstänkta personens intention var, samt att det endast var en person involverad. I en mer realistisk utläggning är problemet inte sällan att det är fler än en person som har tillgång till information som, först i kombination, resulterar i handlingsbar information. Innebörden av detta är då att sannolikheten för att fler än en person kan komma att bli utsatt för tortyr är hög då vågskålen som har det hypotetiska bombdådet, som representerar värdet säkerhet, väger tungt.

Utifrån faktorn av osäkerhet och diskussionen kring dess innebörd uppkommer även ett flertal dolda antaganden som inte belysts i ursprungsscenarioet, nämligen; att tortyr är en effektivt förhörsmetod samt att dess användning kan kontrolleras och begränsas (Blakeley, 2011, s.546). Baserat på denna uppsatsanalys dekonstruktion av scenarioet, kommer frågan om realiteten av effektivitet inte diskuteras. I ett scenario där en stat står för ett avvägande mellan att använda tortyr eller inte, antas denna stat vara under intrycket av att tortyr är en fungerande metod, vilket klargör intentionen, oavsett om utfallet i slutändan blir något annat. Den andra aspekten är däremot mer central, hur kan en stat säkerställa kontroll och begränsning av tortyr?

Denna fråga leder in till den kritiska idén om att en stat som auktoriserar användningen av tortyr "endast en gång" oundvikligt kommer att resultera i att linjerna för vad som konstituerar ett

godkänt extremfall suddas ut och leder till en långsam institutionalisering av tortyr, det s.k. slippery slope-argumentet (Ginbar, 2008, s.114). Hur många individer kan en stat tillåtas att tortera för att förhindra ett bombdåd? Om en stat har tillförlitlig upplysningar om att en individ innehar handlingsbar information men personen nekar, eller talar inte under förhör - innebär det att nivån av tortyr ska öka eller upphöra? Dessa frågor ramar in problematiken med att tortyr "endast en gång" sällan kan efterlevas utan att det istället leder till ringar på vattnet. I linje med Bellabys (2012, s.114) etiska ramverk med hänvisning till vikten av proportionalitet bör den hypotetiska skadan endast uppnå den nivå som är likvärdig individens involvering, värderat mot vilket typ av önskvärt resultat som står på spel. Men då framkommer frågan om när statsagenten kan säkerställa att all information är tillhandahållen (Ginbar, 2008, s.119)?

CIA etablerade, i riktlinjer från 2003, att användandet av de avancerade förhörsteknikerna skulle kräva godkännande från kontraterrorismcentrat (CTC) baserat på att den misstänkta individen skulle anses ha information som skulle kunna skada USA och dess invånare, eller andra stater. Vidare framkom att de anhållna var tvungna att ange information om stora hot och preciserad platsinformation (Schiemann, 2015, s.49). Om det ansågs att den anhållne undanhöll information eller endast delgav icke-handlingsbar information avbröts den mer neutrala utfrågningen och eskalerade till mer aggressiva tekniker, i olika faser från "standardteknikerna" inkluderande t.ex. sömndeprivering och isolering till mer våldsanvändande s.k. avancerade tekniker.

Riktlinjerna för hur programmet skulle utformas inkluderade klara begränsningar med uttalade kontrollfunktioner för att skapa restriktiva förhållanden för hur och när förhörsteknikerna skulle användas genom att exempelvis ha läkare på plats för att utvärdera det fysiska och psykiska måendet hos de häktade samt att endast ha tränad personal som fick utföra förhören (2015, s.55). Problemet som kvarstod var dock att rent teoretiskt är tickande bomb-scenariot strukturerat på ett sätt där förhöret har en given slutpunkt, d.v.s. när informationen är tillhandahållen. I praktiken har slutpunkten lätt att undermineras av osäkerhet kring när den fullständiga informationen är given (Ginbar, 2008, s.120). Senatrapporten (US Senate, 2014, s. 118) redogör för att två av de mest högprofilerade internerade, som ansågs ha tillgång till information som skulle kunna rädda

liv, Abu Zubaydah och Khalid Sheik Mohammed. Det rapporterades att de blev förhörda med waterboarding upp emot hundra gånger - vilket illustrerar problematiken med säkerställandet om vad som konstituerar handlingsbar information och när den erhållits.

När man rör sig bort från tickande bomb-scenariot till mer och mer osäkerhet, och chimären om att en stat eller underrättelseagent kommer ha tillgång till all information blir argumentationslinjen för när tortyr som förhörsmetod är rättfärdigat utsuddad. Att sätta ett kriterium för vilken grad av handlingsbar information som är minimum för att tortyr ska anses rättfärdigat går ej att rimligen uttrycka, då begränsningen för att tillåta tortyr i ett scenario och inte ett annat, inte är realistiskt. Lyckomaximering eller skademinimering går ej att utläsa på ett sådant sätt att ett klart beslut kan tas i ett hypotetiskt scenario.

4.2 Tidsaspekten

Den andra faktorn som framkommer när tickande bomb-scenariot analyseras är vikten av brådska och en pressad tidsfrist, inom vilket ett beslut måste tas innan den hypotetiska bomben detonerar. Markerat i denna del är innebörden av att göra vad som är nödvändigt. I en tidspressad situation används ofta argumentet att en aktör bör göra vad som är nödvändigt, vilket inte alltid är korrelerat med vad som är rätt (Ignatieff, 2005, s.29). Detta går i linje med utilitaristiskt tänkande av att den handling som får en ensam effekt med stor nyttomaximering nödvändigtvis inte är den handling som netto resulterar i störst nyttomaximering.

Utifrån tanken av att en stat bör ta det mindre onda beslutet är det viktigt att poängtera att det minst onda, inte är synonymt med den sista utvägen. Om så var fallet skulle våld aldrig rimligen kunna legitimeras då alternativet att förhandla eller använda icke-våldsamma förhörstekniker alltid skulle vara ett alternativ (Bellaby, 2012, s.113). I övervägandet av vad som är det mindre onda, beskriver Ignatieff (2005), att det utgör det alternativet som bör tas i första hand, baserat på att utfallet av det mindre onda alternativet inte kan uppnås på annat sätt. Problematiken med att välja ett nödvändigt ont, är att det i sig själv är en ond handling i försök att mota ett värre agerande eller ett utfall med större eller ogynnsamma konsekvenser (2005, s.13).

Exemplifierat med auktorisering av tortyr; den initiala användningen av avancerade förhörstekniker mot en anhållen individ skulle då kunna anses rättfärdigat i enlighet med motiveringen av ett tickande bomb-scenario, men skulle kontinuerligt behöva utvärderas för att avgöra den reella vinstmaximeringen av att sådant beslut fortfarande skulle anses rättfärdigat. Ett fortlöpande användande av t.ex. waterboarding, till den grad att det nyttjas nästintill 200 gånger på en person (US Senate, 2014, s. 495), kan inte anses legitimt då information vid det laget skulle behöva vara erhållen för att agera mot det överhängande hotet (Bellaby, 2012, s.114). Realiteten av att de avancerade förhörsteknikerna användes frekvent på en och samma individ under en längre period talar emot realiteten om en tidsfrist inom vilken information behövde anhållas - vilket i sin tur underminerar det initiala påståendet av kriget mot terrorism som ett historiskt extremfall.

Rationalisering kring implementering av tortyr, som i denna uppsats baseras på antagandet om ett undantag - sålunda inte en implementering i fler situationer än den staten står inför vid tickande bomb-scenariot - vilar bland annat på antagandet om att hotet om ett terrorattentat är överhängande. Vad scenariot föreskriver är således att rättfärdigad tortyr inte är sådan som pågår under en längre period, baserat på att en bomb inte kan anses tickande i en obefintlig tid. För att applicera detta på ett utilitaristiskt tänk, med hänvisning till Bellabys (2012) etiska ramverk om proportionell skada kopplad till intention samt individ, bör rättfärdigande av tortyr i förhör vara ett kontinuerligt beslutstagande. Innebörden av ett kontinuerligt beslutstagande, i uppsatsförfattarens mening, är då att en stats beslut att tortera bör revideras för varje individ som ska förhöras och för varje tillfälle, för att vikten av skademinimering ska begrundas fortlöpande. Konsekvensen av att ett beslut implementeras baserat på de initiala förutsättningarna av en nödsituation kan generera resultat som i förlängning inte är skademinimering eller det som genererar lycka, i detta scenario då likställt till säkerhet.

En ytterligare faktor som tidsaspekten klargör är problematiken om *när* tortyr som förhörsmetod ska auktoriseras. Att implementera tortyr, när bomben redan tickar, skapar svårigheter i att

avgöra frågan om hur lång tidsfrist som är tillgänglig för utövandet av förhörstortyr innan bomben detonerar eller slutar ticka (Dratel, 2006, s.112). Detta var situationen efter 11 september, interneringsprogrammet auktoriserades efter att de första misstänkta terroristerna häktats, samt fortlöpte under flera år (ibid). Ur ett tickande bomb-perspektiv är det svårt att motivera att det överhängade hotet kvarstod efter n antal år på samma nivå, som upplevt efter attackerna mot World Trade center. Det framkommer ur senatrapporten att formella riktlinjer för förhållandet kring implementering av förhör och internering framkom i början av 2003 - då rapporterades 40 personer redan vara anhållna (US Senate, 2014, s.xix).

Återigen återkopplas detta till den antagna effektiviteten av tortyr som förhörsmetod - hur lång tid har förhørsledaren på sig för att få tag på den handlingsbara informationen som kan hindra bombdådet? Vid förhör som sträcker sig över flera veckor eller månader, kan hotet från den tickande bomben fortfarande anses överhängande? Samt, kan proportionellt våld, utan upptrappning, garanteras? Ju mer tid som går desto svårare blir det att utilitaristiskt motivera att vinstmaximeringen kvarstår på den nivå där våld av den grad som tortyr uppnår är rättfärdigat i förhållande till det upplevda hotet.

Utifrån ett utilitaristiskt tänk, bör en stats utövande av tortyr i anknytning till tidsaspekten säkerställas genom kontinuerligt övervägande av (1) proportionen av hotet som presenteras, inkluderat tidsfristen för bomben samt hotet och skadan som genereras av användandet av tortyr - för den häktade, förhørsledaren och för staten (O'Donahue et al., 2014, s.109), samt (2) enskilt beslut för varje auktoriserat tillfälle och grad av tortyr för att säkerställa punkt 1.

4.3 Oskyldiga civilas liv i fara

Den tredje aspekten i rättfärdigandet av tortyr som förhörsmetod i tickande bomb-scenariot är förutsättningen att ett flertal oskyldiga civila människors liv är i fara om bomben detonerar. Men hur går det att väga vinstmaximering när tortyr ska rättfärdigas för att rädda liv, när tortyr endast får användas i extremfall?

Argumentet att tortyr kan rädda liv menar Dratel (2006, s.113) är ett farligt resonemang då det är applicerbart i flertalet situationer - i viss mån i större grad än vid det hot som USA upplevde efter 11 septemberattackerna. Exempelvis med hänvisning till krigssituationer där internationell lagstiftning följts, men där antal personer som mist sina liv överstiger det av attackerna 2001. Resonemanget här följer det likt ovan, att dra en linje för vad som konstituerar ett extremfall - där normala åtgärder ej kan anses effektiva eller användbara - i en situation där oskyldiga liv kan räddas.

Efter attackerna mot World Trade Center och Pentagon skedde en stor diskursiv förändring i hur USA, och i viss utsträckning världen, talade om terrorism - det beskrivs som en ny paradigm där Al-Qaida beskrevs som en ny fiende som aldrig tidigare förekommit, där ont endast kunde bekämpas med ont (Dratel, 2006, s.113). Retoriken, som uppmanade känslan av ett stort hot, bidrog till uppfattningen om att ett hot alltid var närvarande och överhängande. Detta tänkande lade grunden till utformandet av CIAs förhållningsprogram.

[...] if CIA detainees were covered by Geneva there would be "few alternatives to simply asking questions." [...] then the optic becomes how legally defensible is a particular act that probably violates the convention, but ultimately saves lives. (US Senate, 2014, s.20)

Utilitaristens bakgrund är som tidigare beskrivet att tortyr är rättfärdigat när skadan tillfogad uppvägs av lyckan som genereras för andra människor, såsom säkerhet och social stabilitet (Bagaric & Clarke, 2004, s.605). Det upplevda hotet korrelerar starkt till mängden liv som är på spel, givet att rätten till liv avser en rättighet som i grunden är utformad för att maximera lycka. Schiemann (2015, s.44) redogör för att extremfall innebär att flera tio- eller hundratusentals liv är i fara samt att mängden liv som står på spel måste vara av den magnitud att osäkerheten kring effektiviteten av tortyr övervägs i lönsamhet av att förhindra förlust av oskyldiga civila samt att det förhindrar risken av att hamna i ett slippery slope-utfall.

Slutligen går det att konstatera att för rättfärdigande av rädda liv-argumentet krävs det att n antal liv måste vara i fara som motsvarar en nivå där balansen mellan vinst och förlust blir artikulerad

(Schiemann, 2015, s.45). Detta för att tortyr, som uttryckt i denna text, om implementerat är en inneboende moralisk kompromiss då tanken bygger på att tortyr aldrig bör legaliseras. När en utilitarist väger värden såsom säkerhet och rätten till liv mot inskränkning i en eller ett fåtal personers integritet kan i beslutstagandet bli för kortsiktigt då vinstmaximering av att rädda liv gentemot att tortera en individ nästintill alltid kommer vara avgörande, vilket i förlängning kan resultera i långsiktig skada inom ramverket för demokratiska rättigheter.

4.4 Demokratiska statens skyldigheter

Den fjärde aspekten är kopplad till de skyldigheter en demokratisk stat anses ha gentemot sina medborgare, detta uttrycker sig allt som oftast i värden som frihet och säkerhet. Problemet inom denna aspekt grundar sig till stor del i frågan om var man drar gränsen mellan två uppsättningar av moraliska värden. Ignatieff (2005), med utgångspunkt i hur liberala demokratier ska hantera ställningstagandet kring tortyr, beskriver vikten av att balansera vikten av en individs rättigheter i en situation där säkrandet av en individs rättighet kan generera skada till ett större mer centralt intresse, t.ex. statens säkerhet. Ignatieff (2005, s.24) beskriver det som att demokratier, på grund av sina nationella och internationell skyldigheter, metaforiskt kämpar med ena handen bakbunden. Detta uttalande baseras på idéen om att demokrati ej kan finnas utan rättigheter, och att rättigheter inte kan säkras utan demokrati.

Säkerhetsfrågan kopplad till terrorism, kan ses i stor grad rubba relationen kring tankesättet av demokrati och rättigheter. Detta i den mån att säkerhet anses trumfa frihet då tanken om vad som är nödvändigt och diskursen kring terrorism anspelar till hög grad på en känsla av rädsla, vilket spelar in i det faktum att människor som lever i rädsla kan inte anses fria (Ignatieff, 2005, s.5). De lagar och konventioner som innefattar tortyr, som redogjort för i kapitel 3.3.1, är internationellt ansett som tvingande regler - d.v.s. utan tolkningsutrymme och utan situationer där det kan anses tillåtet (Bellamy, 2006, s.127). Efter 11 september, i utformning av interneringsprogrammet, lades stort fokus på omtolkning av definitionen av tortyr för att markera att tillvägagångssätt som användes inte når upp till statusen av tortyr i fysisk eller psykisk skada. Således kunde USA bibehålla att interneringsprogrammet inte skapade ett vägval mellan

individuella rättigheter och säkerhet, utan en rak väg framåt där individuella rättigheter upprätthölls baserat på smala definitioner. Det paradoxala rättfärdigandet av tortyr, som i grunden motsätter sig det amerikanska värdesystemet är densamma som upprättades för att skydda samma värdesystem, vilket gjordes med folkligt stöd (Holmes, 2006, s.118).

Att upphäva en eller flera antagna rättigheter, såsom exempelvis föreskrivna i konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, må vara ett mindre ont alternativ, men kommer onekligen att agera motsägande mot tanken av mänskliga rättigheter som absoluta värden (Ignatieff, 2005, s.ix). Tillämpningen av de inneboende rättigheter kräver således, i ett undantagstillstånd, en vägning mellan frihet och vad som är nödvändigt agerande. I Bagaric och Clarkes (2004, s.609-610) artikel beskrivs rollen av rättigheter inom utilitarism som grundstenar för vad som genererar störst nytta, baserat på antagandet om att ursprunget till vad som anses vara en rättighet är förankrad i önskan om nyttomaximering. Således underlättar antagna rättigheter, principer och intressen beräkningen av önskvärda utilitaristiska handlingar genom att skapa riktlinjer för vad som konstituerar nytta inom en demokratisk stat. Karaktärerna av rättigheter inom utilitarism är följaktligen inte absoluta värden, utan derivativa. Vilket innebär att de har ett inneboende värde för nyttomaximering, men kan rangordnas och överskridas i den mån som krävs för att generera det mest gynnsamma resultatet.

Appliceringen av detta på tickande bomb-scenariot är i regel svårare än på de första tre aspekterna då demokratiska värden och skyldigheter är mer av ett "dolt antagande" och i grunden inte en förutsättning för när en stat kan rättfärdiga tortyr utifrån scenariot i sig självt. Enligt en regel-utilitarist skulle det gå att fokusera på det centrala argumentet om ömsesidighet, vilket bygger på ett slags "gyllene regeln"-tänkande (Bellamy, 2006, s.131). Vikten av att säkerställa rättigheter, i detta fallet rätten till liv och personlig integritet, innebär ett ömsesidigt gynnande då upprätthållandet av den regeln förhoppningsvis återspeglas tillbaka till den egna staten och framtida konflikter där tortyr kan användas som förhörsmetod (Dratel, 2006, s.116).

Ignatieff (2005, s.29) lyfter samma problematik med en annan infallsvinkel, i termer av att en utilitarist lätt kan fokusera på säkerhet då den vågskålen har ett högre värde för majoritetsintresse än minoritetsförlust för individuella värden - men att en sådan beräkning kan vara kortsiktig och generera större långsiktiga förluster. Därav bör argumentationen om exempelvis nödvändighet eller lesser evil övervägas så att det slutgiltigt långsiktiga resultatet inte resulterar i värre skada än om tortyr inte hade brukats alls i ett tickande bomb-scenario. Vilka värden som eventuellt överskrids eller tas hänsyn till är inte av vitalt intresse ur ett tickande bomb-scenario givet att dessa endast överskrids i extremfall och på grunden av ett nödvändigt ont. Implementering av tortyr eller liknande värdekonflikterande metoder måste bemötas med en tanke och en tro på de principer som den demokratiska staten ämnar skydda.

4.5 Konsekvenser

Den slutgiltiga aspekten är den att beslutet att rättfärdiga tortyr i förlängningen leder till konsekvenser för staten såväl nationellt som internationellt. Senatrapporten (US Senate, 2014, s.xxv) redogör för att interneringsprogrammet orsakade omätbar skada för USAs ställning på den internationella arenan, samt påverkade landets framstående position för mänskliga rättigheter och globalt ledarskap.

I början av 2005 krävde CIA förtydligade riktlinjer för vad som skulle konstituera "slutspelet" av interneringsprogrammen, då många av de värdländerna inom vilka alla centran låg började ställa sig tveksamma till underrättelsesamarbetet med USA (US Senate, 2014, s.150). De bakomliggande anledningarna var en kombination av pressläckor, internationell granskning av interneringsmissbruk samt det faktum att USA till synes inte hade något slutgiltigt mål. Detta knyter då an till problemspekter lyfta från de tidigare analysdelarna: tickande bomb-scenariot är i realiteten svår att begränsa då det inte finns en tydlig ram för när information är tillhandahållen, det finns ingen begränsad tidsram då den tickande bomben alltså oftast är mer metaforiskt representativ av ett överhängande hot samt att antalet liv i fara är en subjektiv bedömning.

Davis Luban (2006, s.51) uttalar en oro över att implementering av tortyr bl.a. skulle leda till en våldsnormaliserande kultur, med hänvisning till händelserna på Abu Ghraib. Faran av att använda tickande bomb-tankeexperimentet som en legitimitetsgrund för ett beslut är att scenariot i sig bygger på en antagen relation, nästintill någon typ av symbios, mellan terrorism och tortyr - baserat på bägges normativa förbud, d.v.s. att de båda anses i grunden vara absolut icke-rättfärdigade (Holmes, 2006, s.129). I denna relation används även diskursiva drag av att gamla tillvägagångssätt är verkningslösa gentemot denna "nya fiende".

Följande konsekvenser av terrorism och ökad kontraterrorism inom liberala demokratier presenterar Ignatieff (2005, s.61): ökad polisiär makt, mindre transparent styre, samt asymmetrisk maktfördelning mellan olika myndigheter. Han summerar det som att gensvaret av terrorism, snarare än terrorism i sig självt, är vad som skadar demokratier mest. Vilket följer samma argumentationsresonemang som tidigare nämnt: att den upplevda hotbilden av terrorism målar upp en avvägning mellan individuella rättigheter och säkerhet, medan realiteten av diskussionen bör handla om statens ansvar att upprätthålla bägge delar.

Som kapitel 4.4 är faktorn av konsekvenser, likt demokratiska skyldigheter, mer kopplat till övervägandet än ett faktiskt framstående kriterium för tickande bomb-scenariot. Vad denna aspekt påvisar är att rättfärdigandet av tortyr i ett tickande bomb-scenario har svårisolerade konsekvenser inom flera sektorer samt att dessa någonstans grundar sig i ett mindre ont-tänkande i medlandet mellan säkerhets- och frihetsvärden.

5. Avslutning

Denna studie ämnade belysa och normativt dekonstruera tickande bomb-scenariot i ett försökt att få klarhet i hur rättfärdigande av tortyr ser ut i den teoretiskt normativa grunden, samt applicerat på det reella fallet inom CIA's interneringsprogram mellan åren 2002 - 2006. Som visat ovan är en dekonstruktion svår då tankeexperiment likt tickande bomb-scenariot har svårt att finna en plats i den policyskapande domänen, då förutsättningarna bygger på en serie av antaganden som är svåra att förankra som realistiska utanför den akademiska världen.

I enlighet med Bagaric och Clarkes (2004, s.609) är det rättfärdigade alternativet inte alltid likställt med vad som bör tillämpas. Moral är i grunden styrd av normativa antaganden och förväntningar och inte deskriptiva situationer, vilket innebär att ett givet *bör* inte naturligt kan härledas från ett *är*, med andra ord att en utkomst alla variabler inte kan förutspås. Således är ett rättfärdigande baserat på tickande bomb-scenariot, i sig självt, inte ett försvarbart tillvägagångssätt medan de enskilda faktorerna som tillsammans konstruerar fallet kan anses legitima grunder för ett rättfärdigande. Detta, anser uppsatsförfattaren, baseras på att antagandena i det samspel som skapas i tankeexperimentet hör ihop. Antagandena bekräftar varandra på ett sätt där om en aspekt faller bort raserar legitimitetsgrunderna av beslutet som helhet. Mer ingående kan det exemplifieras med samspelet av aspekterna av tid och oskyldiga civilas liv i fara applicerat på hur tortyr rättfärdigades efter 11 septemberattackerna. Det faktum att programmet fortlöpte i flertal år (US Senate, 2014, s.xxiv), samt baserades på att mota hot såväl nationellt och internationellt, eliminerar aspekten av att det fanns en uttalad tidsfrist inom vilken information var tvungen att tillhandahållas. I förlängning raserar då även argumentet av att oskyldiga civilas liv svävar i en reell och överhängande fara, i enlighet med tickande bomb-scenariot, då det uttalade "hotet" sträckte sig över flera länder, på ett relativt odefinierat sätt.

Argumentet som lyfts upp från diskursen kring terrorism och tortyr med fokus på terrorism som ett nytt hot som kräver extraordinära åtgärder, verkar inte besitta någon empirisk tyngd som talar för att terrorism de facto kräver åtgärder där stor fysisk eller psykisk skada behöver åsamkas i den grad som skulle definieras som tortyr eller som återfinns i CIAs så kallade avancerade förhörstekniker. Terrorattackerna den 11 september markerade ett vägmarke i USAs och världens historia, och efterföljdes av en tid av skräck för nya attacker vilket ledde till snabba och argumenterbart drastiska beslut, till stor del med folkligt stöd. Trots detta är det svårt att finna belägg för att hotet efter 11 september var av den grad att det översteg tidigare historiska säkerhetshot, som då skulle rättfärdiga avsteg från internationella konventioner och nationell lag för att tortera individer för information. Således är slutsatsen att CIA's avancerade

förhörstekniker och implementeringen av dessa efter 11 septemberattackerna inte kan anses rättfärdigat i enlighet med tickande bomb-scenariot. Detta baserat på brist på säkrad handlingsbar information i enlighet med ett skademinimerande tänk, brist på en definierad tidsaspekt då programmet fortlöpte i flera år samt en odefinierad hotbild som hävdades existera både nationellt och internationellt.

Sammanfattningsvis är en fallkonstruktion av vad som skulle benämnas som ett extremfall inom ramen av tickande bomb-scenariot inte konstruerbart på ett sådant vis där andra tänkbara nationella eller internationella hot kan avskrivas från att uppnå en liknande status.

Uppsatsförfattarens tolkning är därmed att, med en utgångspunkt i tanken om att det finns fall där det går att rättfärdiga tortyr, är gränsdragningen omöjlig att göra - vilket i förlängningen praktiskt leder till att ett rättfärdigande är svåruppnåeligt då andra, mindre värdekomprimerande åtgärdsalternativ kommer vara närvarande.

Ämnet kring nyttjandet av tortyr är fascinerande då det internationellt sett anses vara förkastligt och trots det finns återkommande användning av tortyr utbrett över hela världen såväl historiskt som i nutid, av både demokratiska och auktoritära stater. Detta skulle kunna vara grunden för framtida forskning, möjligen hur demokratiska stater använder och rättfärdigar tortyr.

6. Litteraturförteckning

Abbas, Muhammad. Z. & Riaz, Shamreeza. 2014. "Peculiar Nature of the Global War on Terror and the Dilemma of Unlawful Enemy Combatants", *Hamdard Islamicus*, Vol. 37:4, s.69–103.

Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.

Bagaric, Mirko & Clarke, Julie. 2004. "Not Enough Official Torture in the World - The Circumstances in Which Torture Is Morally Justifiable", *University of San Francisco Law Review*. Vol. 39:3, s. 581–616.

Bassiouni, Cherif M. 2010. *The institutionalization of torture by the Bush administration: is anyone responsible?* Intersentia: Oxford.

Bellaby, Ross. 2012. "What's the Harm? The Ethics of Intelligence Collection." *Intelligence and National Security*. Vol. 27:1, s.93-117.

Bellamy, Alex J. 2006. "No Pain, No Gain? Torture and Ethics in the War on Terror", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol: 82:1, s.121-148.

Blakeley, Ruth. 2011. "Dirty Hands, Clean Conscience? The CIA Inspector General's Investigation of 'Enhanced Interrogation Techniques' in the War on Terror and the Torture Debate". *Journal of Human Rights*, Vol. 10:4, s.544–561.

Bybee, Jay. 2002. "Bybee-Gonzales August 1, 2002 Memo Re: Standards of Conduct for Interrogation, aka the "Torture Memo"" i Greenberg, Karen J. (red.) *The Torture Debate in America*. 2006. Cambridge University Press: New York.

Danner, Mark. 2004. "Torture and truth" i *Abu Ghraib : the politics of torture*. 2004. North Atlantic Books (The Terra nova series).

Dratel, Joshua. 2006. "The Curious Debate" i Greenberg, Karen J. (red.) *The Torture Debate in America*. 2006. Cambridge University Press: New York.

Feinstein, Dianne. *Senate Intelligence Committee Study on CIA Detention and Interrogation program*. United States senator for California.

<https://www.feinstein.senate.gov/public/index.cfm/senate-intelligence-committee-study-on-cia-detention-and-interrogation-program> [2020-04-09]

Förenta Nationerna. Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. 10 December, 1984.

<https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Konvention-mot-tortyr-och-annan-grym-om%C3%A4nsklig-eller-f%C3%B6rnedrande-behandling-eller-bestrafning.pdf> [2020-04-20]

Ginbar, Yuval. 2008. *Why not torture terrorists?: moral, practical and legal aspects of the 'ticking bomb' justification for torture*. Oxford University Press: Oxford.

Gross, Owen. 2007. "Torture and an Ethics of Responsibility". *Law, Culture and the Humanities*. Vol. 3:1, s.35-54.

Holmes, Stephen. 2006. "Is Defiance of Law a Proof of Success? Magical Thinking in the War on Terror" i Greenberg, Karen J. (red.) *The Torture Debate in America*. 2006. Cambridge University Press: New York.

Ignatieff, Michael. 2005. *The lesser evil : political ethics in an age of terror*. Edinburgh University Press (The Gifford lectures).

Kamm, Frances. M. 2011. "Torture: During and After Action." In *Ethics for Enemies: Terror, Torture, and War*. Oxford: Oxford University Press.

Luban, David. 2006. "Liberalism, Torture and the ticking bomb" i Greenberg, Karen J. (red.) *The torture debate in America*. 2006. Cambridge University Press: New York

US Senate. United States Senate Select Committee on Intelligence. 2014. *Report of the Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program (S. Report. 113-288)*

O'Donohue, William, Snipes Cassandra, Dalto Georgia, Soto Cyndy, Maragakis Alexandros & Im Sungjin. 2014. "The Ethics of Enhanced Interrogations and Torture: A Reappraisal of the Argument." *Ethics & Behavior*, Vol. 24:2, s.109-125.

Sanders, Rebecca. 2018. *Plausible Legality: Legal Culture and Political Imperative in the Global War on Terror*. Oxford Scholarship Online. [E-bok]

Schiemann, John. W. 2015. *Does torture work?* Oxford University Press. [E-bok]

Taft, William IV. 2002. "Taft-Haynes March, 2002 Memo:RE President's Decision about Applicability of Geneva Conventions to Al Qaeda and Taliban" i Greenberg, Karen J. (red.) *The Torture Debate in America*. 2006. Cambridge University Press: New York.

Teorell, Jan & Svensson, Torsten, 2007. Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod. Malmö: Liber.

The 9/11 Commission Report: the final report. 2004. 1st authorized edition. W.W. Norton.

The Association for the Prevention of Torture. 2007. Defusing the Ticking Bomb Scenario: Why we must say No to torture. SADAG: France.

Tännsjö, Torbjörn. 2013 *Understanding ethics: an introduction to moral theory*. 3rd ed. Edinburgh University Press. [E-bok]

Weaver, Matthew & Ackerman, Spencer, 2017. "Trump claims torture works but experts warn of its 'potentially existential' costs" The Guardian. 26 januari.

<https://www.theguardian.com/us-news/2017/jan/26/donald-trump-torture-absolutely-works-says-us-president-in-first-television-interview> [2020-04-21]